

ВИТОКИ, ІСТОРІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ЗЕМЛЯМИ ВОДНОГО ФОНДУ В ОСОБЛИВО ВЕЛИКИХ РОЗМІРАХ

О.В. Буцко

*аспірант кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Аналіз витоків та генези кримінально-правової відповідальності за злочин, передбачений ст. 239-2 КК України, має істотне значення для розуміння суті і природи цього злочинного діяння на сучасному етапі розвитку науки кримінального права та практики застосування цієї кримінально-правової норми.

Всі природні багатства нашої країни — «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони — згідно з Конституцією України (ст. 13), є об'єктами права власності Українського народу». Стаття 66 Конституції України зобов'язує кожного громадянина не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки. Охорона довкілля є важливою функцією нашої держави. Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за правопорушення в галузі довкілля.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою земельного фонду займалися провідні вчені, а саме: Н.С. Гавриш, В.В. Носік, М.В. Шульга та інші. Але й сьогодні ця проблема залишається не вирішеною в законодавстві України.

Мета полягає у з'ясуванні витоків, історії кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах.

Основні результати дослідження. Проаналізувавши історію взаємодії людини з певними природними об'єктами, зокрема із землями водного фонду, і питання проблеми навколишнього природного середовища (в тому числі і витоків кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах, бо такі не підлягали самостійному дослідженню), на прикладі розвитку людського суспільства і законодавчих ідей з охорони вказаних природних об'єктів, проведемо вивчення проблеми.

Кримінально-правова охорона земель водного фонду стала можлива після ведення у 2009 р. до Кримінального кодексу України (далі – КК) ст.239-

2 з передбаченням у ній покарання за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України за правопорушення у сфері довкілля» від 5 листопада 2009 р. № 1708-VI до Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1].

Отже, ст.239-2 вперше введена, саме в КК України і це ускладнює встановлення історії, а також з'ясування витоків, походження кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах.

Погляди на періодизацію розвитку суспільства на території України ґрунтуються на достовірних джерелах. [2, с. 40-50] Більш детально про це йдеться у роботі В.К. Матвійчука [2, с. 35-40], тому зупинимося на запропонованій їй прийнятній для нас історіографії. Вона нам необхідна, оскільки допомагає виявити і пояснити витoki кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах в Україні.

У зв'язку з тим, що ст.239-2 КК України є бланкетною правовою нормою, при дослідженні питань стосовно витоків, історії кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах необхідно використовувати положення про витoki та історію земельного та водного, екологічного законодавства України.

В історії людського суспільства, як зазначає Г.А. Аксеньюк, земельне відносини завжди відігравали велику роль і займали особливе місце в системі суспільних відносин. Це знаходить пояснення в тій ролі землі, яку вона має в розвитку людського суспільства [3, с.8].

Земля, за висловом Маркса, – « ... велика лабораторія, арсенал, доставляє і засіб праці, і матеріал праці, і місце для поселення, базис колективу» [4, с.5].

Цінність землі, її важливість для розвитку людства в цілому визначили той факт, що вона є предметом правового регулювання в багатьох галузях права [5, с.8].

Зазначимо, що правові, норми, які визначали правовий режим земель водного фонду, тобто порядок використання й охорони вод і сполучених з ними земель, існували ще в стародавньому світі та античні часи.

Відзначимо, що такого поняття, як збереження та охорона навколишнього природного середовища, взагалі не існувало в стародавньому світі, так як якоїсь принципової відмінності між публічним і приватним правом в Єгипті в цю епоху наведено чи встановлено не було. Однією з цікавих особливостей давньоєгипетського права з точки зору загальної історії права, на нашу думку, є обґрунтування його правових норм. Основи права при фараоні, займав положення богоподібного самодержця, само собою зрозуміло, ґрунтувалися на його, фараона, особистій волі. До цього слід додати, що правові норми тієї епохи виправдовувалися існуванням тоді загальним принципом: обвинувачення і контр обвинувачення повинні бути рівноцінні. Тут має місце характерний для багатьох правових систем прагнення мотивувати правові норми у відпо-

відність з етичною нормою, в основу якої був покладений принцип рівноцінності (надалі названий «принципом еквівалентності») і яка виражалася у формі вимоги справедливості і законності.

Правові джерела держав Близького Сходу представляють собою клинописні тексти мали своє віддзеркалення в одному з найбільш значних документів правлячої династії стародавнього Вавилонського держави Хаммурапі (Hammurabi, 1790-1752 рр. до н. е.).

Наступним важливим періодом часу для зародження поняття земельного права – та кримінальної відповідальності заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах є – античні часи, згідно з кодексом Юстиніана, положення римського права також передбачали порядок користування річок, їх класифікацію, права берегових власників і водні сервітути. У Стародавньому Римі права земельних власників поширювалися на підземні води і несудноплавні водотоки, але судноплавні річки були вилучені з цивільного обороту. При цьому самі водні ресурси навіть у приватних водотоках могли використовуватися третіми особами.

У римському праві в якості земельних і водних сервітутів передбачалися права забору води із сусідньої ділянки, право проганяти худобу до водопою, добувати пісок і глину на чужій ділянці, яка цілком могла бути прибережною. Особливий вид сервітуту – узуфрукт – міг поширюватися і на водойми. Як зауважував провідний радянський романіст професор І.Б. Новицький, при висиханні ставка сервітутний користувач втрачав право користування його висохлим ложем. Інше порушило б умову узуфрукту – збереження цілісності самої субстанції, яка є водоймою [6, с.103-110].

Історики права для вивчення екологічного права, як показує практика, найчастіше обирали для своїх робіт в якості стартової точки період петровських перетворень, у ході яких визначилися значення природоресурсної бази в економічному розвитку нашої країни.

На думку професора Г.А. Аксеньонка, в епоху феодалізму з земельними відносинами були пов'язані як політичні, так і приватномайнові відносини. Зв'язок з землею визначала станова-класову приналежність, обов'язки по військовій службі і по аналогам, підсудність і підвладність, сімейно-майнові відносини по спадкуванню. З феодальним базисом тісно пов'язане своєрідність земельно-правового налаштування і коло земельно-правових відносин. Це коло окреслюється у феодальному суспільстві надзвичайно широко. Він охоплює не тільки всі форми феодальної по типу власності (феод і алод), але і всі види земельних держаній [3, с. 12], бо «вся сукупність відносин феодальної власності передбачає наявність цілого ряду форм землеволодіння і серед них два антиподи – феод і селянське «державні», висловлюють основний класовий поділ феодального суспільства» [7, с. 25].

На думку М.Б Булгакова і А.А. Ялбуганова, щодо епохи феодалізму з земельними відносинами в статті під назвою «Природоохоронні акти: від «Руської Правди» до петровських часів», де в зазначений період часу в умовах феодального суспільства простолюдин використовував землю, ліси, води, несуче за це повинності перед знаттю. Оскільки землі, сполучені з водними

ресурсами, були найпродуктивніші для сільського господарства, вони становили кращу частину феодальної власності.

Часи «Руської Правди» вважають початком розвитку природоохоронного законодавства, пов'язаного із захистом власницьких прав на природні суб'єкти – забезпечення якості навколишнього природного середовища.

Так, у «Руській Правді» були заборонені, по суті, права володіння на природні об'єкти від посягання на них з боку інших осіб. Таким чином, за змістом даного законодавства природні об'єкти попадали під правовий захист держави, тільки ставши якою-небудь власністю.

У період феодальної роздробленості князі мали право надавати свої володіння в користування великим власникам і монастирям.

В середині XV ст., наприклад, князь белозерський Михайло Андрійович завітав до Кирилового монастиря та надав монопольне право рибної ловлі в Уломском озері. У всіх цих грамотах права володіння підкріплювалися заборонами верховного сюзерена використовувати природні багатства іншими особами, крім власників угідь [8, с. 5-6].

Московські великі князі також представляли імунітетні права на володіння угіддями духовним феодалам. Так, підтверджуючи статутну грамоту митрополита Купріяна Константиновському монастирю від 1391 р., великий князь Василь Дмитрович заборонив своїм рибалкам ловити рибу в монастирських озерах: «Рыболове мои великого князя не наезжают в монастырские озера» [8, с. 22].

За охоронної грамоти Івана III від 1484 р. Спасо-Ефимієву монастирю жителям Суздаля заборонялося ловити рибу в монастирському озері Кам'яниці під загрозою штрафу в 2 руб., а за грамотою від 1486 р. того ж монастиря були пожалувані річка Клязьма від річки Молоха до Оки і всі озера і витoki по обох її берегах і заборонялася риболовля в них для навколишніх жителів – «тех их вод не ловить никому опричь их».

За указом від 1678 р. за порубку лісу в заповідних засічних лісах з винного стягувався штраф «за прокладену дорогу у лісі й за висічку дерева з гранню – 10 руб., а за прокладену стежку і за висічене дерево без межі – 5 руб. Крім штрафу винний піддавався «биттю кнутом в городех в торговые дни при многих людех...». За повторну порубку дерев винний піддавався страти [8, с. 25].

Законодавство XV-XVI ст. надійно охороняло природні об'єкти великокнязівських, монастирських і общинних володінь від посягання на них сторонніх осіб. Самі власники угідь у той період не виявляли особливої турботи про збереження своїх природних багатств. Вони використовували природні ресурси, що їм належали в міру потреби і особливо не завдавали шкоди природі: в ті часи антропогенний тиск на природу ще не відчувався [8, с. 11-12].

Поступово поряд із нормами права місцевого походження набуло поширення польсько-литовське законодавство. Внаслідок входження частини українських земель протягом тривалого часу до складу Польського королівства і Великого князівства Литовського відбулося природне взаємопроникнення їх правових систем. Зокрема, Литовські статuti, «Саксонське зеркало», «Порядок

прав міських» та інші джерела польсько-литовського права увібрали в себе норми з «Руської Правди» та інших джерел давньоруського права. В той період польські та литовські нормативні акти поширювались на територію Західної України і Правобережжя. Але описання італійських та інших мандрівників (очевидців) тих часів, зокрема лист VII Альберта Кампензе до папи Климента VII по справі Московії (1523 – 1524 рр.), свідчать, що князь московський Іван Грозний і його наступник князь Василь не раз домагалися володіння землями литовськими й українськими [9, с.60]. Це вкотре дає підстави, посилаючись на ці джерела, стверджувати, що закони Московії, які стосувалися водних об'єктів, не були поширені на території України–Русі.

Період історії козацької ери з XIV ст. по XVIII ст. в праві України діяла велика кількість джерел, які мали різне походження, неоднакову форму і відрізнялися різним змістом та історичним значенням, наприклад, Артикул військовий (законодавство періоду розвитку абсолютизму) [10, с. 90], але норми, що стосувалися екологічного законодавства, в той час у ньому були нечисленні.

З кінця XVIII – початок XIX ст. на Європейському континенті розпочинається промисловий переворот і інтенсивна урбанізація. У суспільстві, основаному на вільному наймі ключову роль грала вже не земельна власність, а власність на самі підприємства [23, с. 275-276].

Необхідно зазначити, що більшість із проступків і незначних злочинів, які посягали на навколишнє природне середовище, були в подальшому перенесені із «Уложення про покарання кримінальні і виправні» в «Статут про покарання, що накладаються мировими судьями» 1864 р. Серед них слід назвати такі: засмічення річок, каналів, джерел або криниць киданням у них каміння, піску тощо, речовин, від яких може настати порча води (ст.52; покарання – грошове стягнення не більше 10 руб.) [8, с. 25].

Отже, в подальшому «Статут про покарання, що накладаються мировими судьями» 1864 р. розвиває склади злочинів, витоки яких формувалися раніше. Наприклад, склад злочину засмічення водних об'єктів зазнав доповнення щодо місця вчинення злочину, а саме додатково названі криниці та джерела. Це означає, що також доповнився предмет цього злочину, а саме: води криниць і джерел. Значно доповнилася така ознака об'єктивної сторони, як засоби вчинення злочину, наприклад, каміння, пісок, інші речовини, від яких не може статися порча води [12, с.138].

Після скасування в Російській імперії кріпосного права у володіння селян були передані далеко не кращі й незручно розташовані землі. Селянам не вистачало водопоїв, соковитих заливних луків, пасовищ, тобто привідних ділянок. Їм доводилося брати їх у користування у дворян на обтяжливих умовах. За дворянами закріпились у власності майже всі ліси, значна частина луків та інших угідь. Перехід від общинної до власності на землю поглибив водогосподарчі проблеми. Понад століття тому 1902 р. були прийняті «Правила про облаштування каналів та інших водопровідних споруджень на чужих землях для осушувальних, зрошувальних і обводнювальних цілей», які ввійшли окремим законом до Статуту сільського господарства, але були недосконалі, бо ці правила нагадували більше вимоги до народу, але в них вперше

було введено Розділ 8 «Охрана окружающей среды». Коригування цих Правил, як і дискусії про них, тривали до 1917р. Як відзначали земства, їх основним недоліком була залежність меліоративних робіт від приватних землевласників. Закон не відповідав повною мірою на питання, як бути у випадку незгоди хазяїна ділянки для проведення ключового каналу. Відповідь на нього була непряма: передбачалося створення особливих змішаних губернських і повітових комісій, на які покладалося б обговорення ініціатив з меліорації й умов примусового відводу чужих земель та угідь. Однак відчуження майна власника мало б наслідком збільшення вартості робіт, а їх організатори воліли втримуватися від застосування цього права. Тому роботи з осушення, зрошування й обводнювання залежали від короткозорого свавілля власників земель.

Перебудова українського суспільства мала за мету не тільки усупільнення природних багатств країни, а й їх одержавлення. Необхідна для індустріального розвитку СРСР штучна трансформація водної системи і взагалі екосистеми країни вимагали нових правових режимів та оцінок. Насамперед лад «приборкання природи», зокрема, її водних стихії, потрібна була виняткова державна власність на природні ресурси. Це сполучалося з безкоштовним, дарованим характером використання землі, вод, лісів тощо. Плата за водокористування була встановлена лише у 70-ті роки ХХ ст., а про плату за землі водного фонду не йшлося взагалі [13, с.41-46]. Збереження режиму безкоштовного використання природних ресурсів обмежувало фінансування природоохоронних заходів і сприяло неощадливому становленню до їх споживчих властивостей.

Під час становлення Радянської влади було проголошено скасування будь-якої власності на землю, надра, ліси, інші природні об'єкти, що закріплювалось у декретах «Про землю» (1917р.) і «Про соціалізацію землі» (1918р.) п.2 «помещичьи имения, ровно как все земли удельные, монастырские, церковные, сов сем их живым и мертвым инвентарем, усадебными пост ройками и всеми принадлежностями переходят в распоряжение властных земельных комитетов и уездных советов крестьянских депутатов, впредь до Учредительного собрания» і п.3 «какая бы то ни была порча конфискованного имущества, принадлежащая отныне всему народу, объявляется тяжким преступлением, караемым революционным судом» [14, с.17-20].

Підґрунтям земельних і водних правовідносин остаточно стає націоналізація землі, води, інших природних ресурсів, на якому базувалися інститути землекористування й водокористування п. 2. «Все мелкие реки, озера, леса и пр.. переходят в пользование общин, при условии заведывания ими местными органами самоуправления» [8, с. 45]. Своєрідність і певна цілісність земельних і пов'язаних з ними водних правовідносин визнавалися тоді законодавством союзних республік. Земля і всі природні багатства були оголошені виключно державною власністю і надавалися виключно в користування. Тим самим вони були виключені з цивільного обігу, перестали бути об'єктом цивільно-правового регулювання, а це викликало необхідність появи земельного права як самостійної галузі права.

У 1922 р. був прийнятий перший Земельний кодекс РСФСР, у ньому вперше давалось визначення єдиного державного земельного фонду [15]. І.І. Євтіх'єв у своєму першому підручнику із земельного права в 1923р. досить вдало розкрив правову сторону єдиного державного земельного фонду як одного з основних інститутів радянського земельного права [15, с. 72]. Він підкреслював, що «ідея єдиного державного земельного фонду нерозривно пов'язана з системою націоналізації землі», що після націоналізації немає іншого власника землі, окрім держави, і «при системі націоналізації землі не може бути безхазяйної землі» [16, с. 139-140] та «єдиний державний земельний фонд включає всі землі, будучи матеріальним вираженням системи націоналізації землі» [17, с. 14].

Зауважимо, що на приводних смугах не тільки створювались водогосподарчі спорудження, а й розміщувались насоси, вилучені з водних об'єктів, будувалися дренажні траншеї тощо. Для прокладки нових каналів важливо було мати незабудовані земельні смуги. Ще за радянської доби дослідники підкреслювали необхідність входження в землі водного фонду потенційно небезпечних для населення місцевостей.

У 1968 р. на теренах колишнього СРСР було проведено кодифікацію земельного законодавства. Саме з нею вчені пов'язують надзвичайне потужне зростання науково-методологічних та теоретичних досліджень найрізноманітніших проблем правового регулювання охорони та використання земельних ресурсів, появи невідомих до цього напрямів теоретичного пошуку та доктринального тлумачення прийнятих Основ земельного законодавства та земельних кодексів, що виводило науку земельного права на її принципово новий, якісно змістовний рівень [18].

У перше виділення земель водного фонду України як самостійної категорії було законодавчо закріплено в п.5, ст.4 «Основи земельного законодавства Союзу РСР і союзних республік» від 13 грудня 1968 р. – «Вся земля в СРСР складає єдиний державний земельний фонд, який в відповідності з основним цільовим призначенням земель складається з:... земель державного водного фонду. Порядок віднесення земель до вказаних категорій і переведення земель з однієї категорії в іншу визначається законодавством Союзу РСР і союзних республік» [19].

У ст.4 Земельного кодексу Української РСР 1970 р. було закріплено належність усіх земель України до державного земельного фонду та поділ цих земель на шість категорій за основним цільовим призначенням: землі сільськогосподарського призначення, землі населених пунктів, землі промисловості, транспорту, курортів, заповідників та іншого несільськогосподарського призначення, землі державного лісового фонду, землі державного водного фонду, землі державного запасу. Землям державного водного фонду був відведений VI розділ, згідно з яким землями державного водного фонду визнавалися землі, зайняті водоймами (ріками, озерами, внутрішніми морями, водосховищами, каналами, територіальними водами та ін.), гідротехнічними й іншими водогосподарськими спорудами, а також землі, виділені під смуги відведення по берегах водойм, під зони охорони тощо [20].

Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю, прийняті 28 лютого 1990 р., заклали принципово нові принципи і напрями розвитку земельного законодавства і стали провісником сучасної земельної реформи. Цей законодавчий акт проголосив землю народним надбанням, відмовившись від терміна «державна власність на землю». Було запроваджено новий юридичний титул – «володіння».

На основі Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. і згідно з Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю Верховна Рада УРСР 18 грудня 1990 р. прийняла ЗК [21, с. 27].

Від часу здобуття незалежності впродовж наступних десяти років в Україні діяло пристосоване до нових реалій кримінальне законодавство колишньої УРСР, яке не відповідало новим соціально-політичним і економічним орієнтирам розвитку держави, а торкались кримінально-правової охорони суспільних відносин, які базувались на існуванні колишньої УРСР [22, с. 82].

Складна екологічна обстановка значною мірою зумовила постійним зростанням кількості й високою латентністю екологічних злочинів. [23, с. 282]. У другій половині ХХ століття проблема охорони навколишнього природного середовища виходить на перше місце, насамперед у зв'язку з тим, що науково-технічний прогрес істотно розширив масштаби і можливості людства у сфері природокористування. При цьому не було запроваджено ефективні механізми забезпечення належного збереження довкілля. В результаті чого порушуються об'єктивні закономірності взаємодії суспільства і природи. Негативні наслідки цього процесу значною мірою вийшли з-під контролю, внаслідок чого природа перетворилась у забруднене й отруйне викидами та скидами, відходами виробництва природне середовище [18].

У кримінальному кодексі України, який був прийнятий 5 квітня 2001 р., а набрав чинності з 1 вересня того ж року, система Особливої частини відобразила як певні теоретичні досягнення науки кримінального права з питань її побудови, так і суспільні уявлення про навколишнє природне середовище – як одну з найважливіших соціальних цінностей [24]. На відміну від попереднього КК України новелами в українському кримінальному законодавстві є такі норми, як ст.236 «Порушення правил екологічної безпеки», ст.237 «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення», ст.239 «Забруднення або псування земель», ст.240 «Порушення правил охорони надр», ст.252 «Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду», ст.253 «Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля», ст.254 «Безгосподарське використання земель».

З прийняттям зазначених кримінально-правових норм з'явилося чітке визначення в законі кола злочинів проти довкілля, що відповідає актуальності його охорони та дозволяє побудувати ці норми у систему, сприяє забезпеченню єдності в підходах до криміналізації та педалізації посягань у сфері екології [25]. Головною їх функцією є охорона довкілля та забезпечення екологічної безпеки як умови нормального існування та життєдіяльності людини [27, с. 9].

Згідно із Законом №1708-VI від 05.11.2009 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо відповідальності за правопорушення у сфері довкілля), КК України доповнився деякими статтями, одна з яких є ст. 239-2 незаконне заволодіння землями водного фонду [1].

Законодавець вносить цю статтю з метою посилення охорони земель водного фонду, а саме, боротьбою з їх незаконним відчуженням або самовільним заволодінням. Мета якої є припинення безвідповідальності посадових осіб і інших осіб, які мають відношення до сприяння у самовільному зайнятті земель водного фонду. Завданням законопроекту є припинення незаконних схем по відчуженню, передачі у приватну власність та самовільному заволодінню землями водного фонду.

Висновки. Отже, питання про періодизацію розвитку кримінального законодавства, а саме незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах фундаментально не досліджувалися. Це зумовлено тим, що: ці питання розглядали у відриві від історичного розвитку суспільства; Україна долала свій шлях у самостійності суверенітету та державності у найскладніших історичних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення у сфері довкілля: Закон України від 05.11.2009, № 1708-VI // Відомості Верховної Ради України від 13.04.2013, №5, ст. 44.
2. *Матвейчук В.К.* Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с преступным загрязнением объектов – К. : Украинская академия внутренних дел, 1992. – 80 с.
3. *Аксененко Г.А.* Земельные правоотношения в СССР – М. : Госюризд., 1998 г. – 224 с.
4. *Маркс К.* Формы предшествующие капиталистическому производству – М. : Госполитиздат., 1940г. – 5-6 с.
5. *Мітрафанов І.І.* Злочини проти довкілля: Навч. посіб. / І.І. Мітрафанов, А.М. Пругула – Суми: Унів. книга, 2010. – 205с. – ISBN 966-680-527-3.
6. *Новицкий И.Б.* Римское право: Учебник – М. : Гуманитарное знание, 1993. – С. 103–110. – ISBN 5-86409-002-6.
7. *Дембо Л.И.* Основные проблемы советского водного законодательства – Л. : Издательство Ленинградского государственного университета, 1948. – 135с.
8. *Булгаков М.Б.* Российское природоохранное законодательство XI–XX вв. / М.Б. Булгаков, А.А. Ялбуганов – М. : Издательство «ЛЕГАТ», 1997. – 83с. – ISBN 5-7495-0012-8.
9. *Січинський В.* Чужинці про Україну – Львів : Світ, 1991 – 193с. – ISBN 5-7707-1657-6.
10. *Матвійчук В.К.* Загальнотеоретичні підходи до витоків та класифікації періодів кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища на теренах України // Юридична наука – 2012. – №1. – С.83-85.
11. *Апперс Э.* История европейского права (перевод со шведского)/ Институт Европы. – М. : Наука, 1984 г. – 397 – ISBN 5-02-012096-0.

12. *Матвійчук В.К.* Витоки та генезис кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища у п'ятому–шостому періодах розвитку України суспільства та державності // *Юридична наука* – 2012 – №2 – С.137-145.

13. *Шейшич Л.Б.* Правовой режим государственных ирригационных систем – М. : Юридическая литература, 1978. – С.70.

14. Декрет II Всероссийского съезда Советов о земле от 26.10.1917 // *Декреты советской власти*. Т.І.М. : Государственное издательство политической литературы, 1957. – С. 17–20.

15. *История Европы: Учебник – Т.3 / Председатель ред. кол. А.О. Чубарьян – М. : Наука, 1993. – 605с.*

16. *Евтихийев И.И.* Земельное право. – изд. 2-ое / И.И. Евтихийев – М. : Новая деревня, 1929.-225с.

17. *Евтихийев И.И.* К учению о едином государственном земельном фонде. Записки Белорусской государственной академии сельского хозяйства / И.И. Евтихийев – Горки, БССР, 1928., т. VII-284с.

18. *Екологічне законодавство України. Академічний курс: Підручник / За ред. Ю.С. Шемшученка – К. : ТОВ Юридична думка, 2005. – 848с. – ISBN: 966-8602-13-7.*

19. *Основы земельного законодательства Союза ССР и Союзных республик от 13.12.1968, № 3401-VII//Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик от 13.12.68, №3401-VII, Ст. 50.*

20. Про затвердження Земельного кодексу України РСР: Закон України Української Радянської Соціалістичної Республіки від 08.07.1970 // *Відомості Верховної Ради України* від 08.07.1970, №29, ст. 205.

21. *Погрібний О.О.* Земельне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібний, І.І. Каркаша – Вид. 2-ге перероб. і доп. – К. : Істина, 2009. – 600с. – ISBN: 966-7613-36-4.

22. *Терелюк І.Я.* Огляд історії кримінального права України: Навч. посіб. – Львів : Ліга-Прес, 2007. – 92с.

23. *Перебитюк М.В.* Криміналістична характеристика екологічних злочинів / М.В. Перебитюк, А.О. Паламарчук // *Часопис Київського університету права*. – 2010. – №2. – С.282-286.

24. *Кримінальний кодекс України: Закон України від 01.09.2001 р. № 2341-III – Ст. 447 // Відомості Верховної Ради України 2001, № 25-26, ст. 131.*

25. *Поліщук Г.С.* Кримінальна характеристика та запобігання злочинів проти довкілля (за матеріалами Причорноморського регіону України): автореф. дис. ... канд. к. ю. н. – Київ : КНУВС, 2006. – 20с.

26. *Евтихийев И.И.* Земельное право – Москва-Петроград : Государственное издательство, 1923.-185с.

27. *Пономаренко Г.О.* Особливості кваліфікації розслідування та запобігання злочинів проти довкілля: Навч. посіб. / Пономаренко Г.О, Нікітенко О.І., Поліщук Г.С., Костенко К.Т. – Херсон : Видавець О.М. Чуєв, 2007. – 689с.

Буцько О.В. Витоки, історія кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах

У статті проаналізовані витоки та генеза кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах у відповідності з історичними етапами розвитку суспільства та державності на теренах України.

Ключові слова: *витоки, історія розвитку, кримінальна відповідальність, незаконне заволодіння, землі водного фонду, в особливо великих розмірах.*

Буцко А.В. Истоки, история уголовной ответственности за незаконное завладение землями водного фонда в особо крупных размерах

В статье проанализированы истоки и генезис уголовной ответственности за незаконное завладение землями водного фонда в особо крупных размерах в соответствии с историческими этапами развития общества и государственности на территории Украины.

Ключевые слова: *истоки, история развития, уголовная ответственность, незаконное завладение, земли водного фонда, в особо крупных размерах.*

Butsko O.V. Origins, history of criminal liability for misappropriation of lands of water fund in a large scale

The article analyzes the origins and genesis of the criminal liability for misappropriation of lands of water fund in a large scale in accordance with the historical stage of development of society and the state in the territory of Ukraine.

Keywords: *origins, development history, criminal responsibility, misappropriation, water fund lands, especially large.*

Стаття надійшла до редакції 01.10.2014.